

Slovenski obrtnik

V Celji, dné 15. novembra 1893. leta.

Pravila obrtnih ali rokodelskih zadrug.

a) Splošne določbe.

Pravila obrtnih zadrug so sicer izdana tudi v slovenskem jeziku, vendar niso posebno jasna. Težko jih je umeti izobraženemu človeku, še težje navadnemu rokodelcu, ki jih nima časa preiščevati in pretresovati. Obsegajo postavne določbe in opirajo se na obrtno postavo: za to ni lahko njih jedra spoznati tistemu, kateri tega zakona ne pozna. Vrh tega so pravila obrtnih zadrug sestavljena v precej zamotani slovenščini. Povejmo torej poglobljenije določbe iz pravil slovenskih zadrug.

Najprvo moramo poudarjati, da je sleherni rokodellec ali obrtnik že sam po sebi ud ali član ene ali druge zadruga. V to ga veže že postava; vsak rokodellec mora torej v eno ali drugo obrtno zadrugo stopiti in nekaj plačevati. Koliko, to določujejo pravila, katera se morejo pa poljubno izpremeniti. Pri nekaterih zadrugah je n. pr. določeno, da mora sleherni obrtnik plačati en goldinar pristopnine enkrat za vselej, potem pa še vsako leto toliko, kolikor se sklene pri občnem zboru, t. j. kadar se vsi rokodelci, vsi udje k posvetovanju zberejo. Pri teh letnih doneskih so lahko vsi družniki enako obloženi ali pa tudi ne: letni donesek se lahko ravna n. pr. po davku (patentu), ki ga obrtnik plačuje, recimo deset odstotkov od patenta. Rokodelski mojster torej, ki plačuje davka 8 gld. od svojega obrta, plačeval naj bi tedaj na leto v zadrugo po 80 kr. Po obrtni postavi morali bi tudi pomočniki rokodelski nekaj plačevati, recimo po 3 kr. od prisluženega goldinarja. Tudi učenci donašajo v blagajnico rokodelske zadruga, in sicer nekaj, kedar vstopajo in nekaj kadar iz nauka izstopajo.

Namen zadrug je torej nabirati nekaj denarja v zadržno blagajnico. Čemu pa bode ta nabrani denar? Porabi naj se v prvi vrsti v to, da se ž njim podpirajo oboleli rokodelski pomočniki in učenci. Drug hvalevreden namen rokodelskih

zadrug je ta, da se napravljajo prenočišča za potujoče rokodelce. V večjih mestih imajo že od nekdanj taka prenočišča (Herberge), zato naj jih novo oživljene zadruga v smislu svojih pravil napravijo še v majhnih mestih. Tudi v njih naj bodo gostilne določene in plačane od zadruga, da bodo v njih dobili potujoči rokodelci brezplačno ležišče ali še morebiti kako drugo podporo. Nekatero zadruga pa dajejo potujočim obrtnikom denarne podpore.

Naloga zadrug je tudi v tem, da se pazi na mojstre, kako uče svoje učence in kako gledajo na njih obnašanje. Zadruga sama naj ima vse zapisano, koliko učencev in pomočnikov ima mojster. Ona pazi, da učenci v šolo hodijo, pazi in zapisuje, kdaj je učenec stopil k mojstru v nauk, in zapiše, kako sta se učenec (njegovi stariši) in mojster zastran učenja pogodila. Kedar se izuči fant, prepriča se zadruga o tem, in da z njegovim mojstrom vred fantu, t. j. pomočniku izučno pismo. Ako zadruga zapazi velik nered pri tem ali onem mojstru; sme mu celo kazni nalagati na korist zadržni blagajnici. Pri iztirjevanji kazni naprosi zadruga pomoč pri c. kr. okrajnem glavarstvu. Zadruga tudi lahko pazi, da ne bodo obrti izvrševali taki, ki niso udje zadruga, torej taki ljudje, kateri niti davka ne plačujejo.

Sleherno premembo pri obrtu treba je zadrugi naznaniti, recimo ako kdo pomočnika odpusti ali pomočnika dobi, vse to mora zadruga vedeti. Ona pazi tudi na to, da bi kateri mojster ne imel preveč učencev, katerih bi ne mogel radi tega dobro naučiti. Zapisuje naj zadruga tudi one pomočnike in delavce, kateri dela iščejo in gospodarje, ki po delavcih poprašujejo.

Dolžnost zadruga je tudi v tem, da podpisuje delavske knjižice rokodelskih delavcev, kar je do zdaj delalo le občinsko predstojništvo. Načelnik zadruga mora vsaj enkrat v letu sklicati vse ude, vse njemu izročene rokodelce, da se posvetujejo o teh in družih zadevah, katere spadajo k obrtnim koristim. Može pa, kateri so

voljeni v odbor ali starešinstvo, mora pa načelnik večkrat med letom vabiti k malim sejama.

Načelniku združnemu daje to sicer dosta posla, a on je dolžan to izpolnjevati; to dolžnost mu ne nalaga samo njegova čast, ampak tudi postava, katero pomaga izvrševati v korist s svojim tovarišem rokodelcem, ki so v združnem obsegu.

b) Pravila bolniških blagajnic.

Z vsako obrtno zadrugo morala bi biti združena bolniška blagajnica, iz katere dobé oboleli obrtniki, zlasti pomočniki in učenci pomoč in podporo, t. j. zdravnika in zdravila. Marsikatera starejših zadrug že ima tako blagajnico za svoje bolne ude; mlajše zadruge, zlasti maloštevilne pa ne; zadruge s pičlim številom udov niso bile v stanu, osnovati si take blagajnice. Kjer so take bolniške blagajnice, morajo k njim pristopiti vsi pomočniki in vanje plačati po 2 kr. od vsakega zasluženega goldinarja. Mojstri pa tudi plačujejo v to blagajnico in sicer plača vsak polovico tega, kolikor njegov pomočnik. Pravila o teh blagajnicah določujejo, kdaj in kakošna podpora gre dajati obolelim pomočnikom in na koliko časa, koliko dobé podpore v novcih, ali kakošna postrežba in kje se jim da. Na skrbi ima bolniško blagajnico poseben odbor, v kateri izvolijo pomočniki dve tretjini in gospodarji eno tretjino vseh udov. Da ravnajo ti odborniki pravilno in pravično z denarjem, volijo se jim še trije nadzorniki. Vsako leto se pa skličejo v občni zbor vsi pomočniki in gospodarji, ki plačujejo v to blagajnico. Pri tem zborovanju pa morajo pomočniki več glasov imeti od gospodarjev. Odbor ali starešinstvo položi tu račun o svojem delovanju in volijo se po potrebi novi odborniki.

Kjer ni blagajniška blagajnica toliko močna, da bi mogel pomočnik zdravnika in zdravila brezplačno dobivati, da naj se mu večja podpora v denarji, n. pr. dve tretjini od njegovega plačila. Pri nekaterih zadrugah, ki so pa bogatejše, imajo tudi to v pravilih, da se plačujejo za umrlimi združniki pogrebni stroški. Rokodelski pomočniki pa, kateri niso pri nobeni bolniški blagajnici svojih zadrug, pridružiti se morajo okrajnim bolniškim blagajnicam. Po Slovenskem obrtni zadrugi nimajo svojih bolniških blagajnic o katerih smo tu govorili, ampak plačevati morajo mojstri, pomočniki in učenci v okrajne bolniške blagajnice, ki so se osnovale v Avstriji na podlagi posebne postave še le potem, ko je v življenje stopil nov obrtni zakon (1883)

s svojimi obrtnimi zadrugami. O teh novih okrajnih bolniških blagajnicah bodemo že tudi v našem listu govorili.

c) Pravila razsodniškega odbora.

Kaj hvalevredna je tudi ta določba v novih obrtniškimi postavah, da mora sleherna zadruga voliti iz svoje srede posebne odbornike za razsodbo raznovrstnih preprirov, ki nastanejo med združniki med rokodelci. Kakošni prepriro pa utegnejo nastati? Večkrat se pripeti, da sega rokodelca v obrt družega rokodelca. Pripeti se, da sta si pomočnik in mojster ali učenec in gospodar navskriž. Zdaj misli ta, da se mu krivica godi, zdaj se drugi pritožuje, da se mu ni po postavi pravica odmerila. Za vse take prepriro ni bilo do zdaj prave gosposke. Taki prepriro so večkrat tudi premalenkosti, da bi se človek hodil k sodnijam ali glavarstvom pritoževati. Zavoljo tega volijo pri vsaki zadrugi gospodarji in pomočniki odbornike v razsodbo vseh preprirov. Kako naj se volijo ti razsodniki, kako naj svojo reč opravljajo, kako naj se pritožujejo rokodelci pri njih, vse to imajo zapisano v posebnih pravilih, ki so za nje izdana. Vse to kaže pač veliko skrb c. kr. vlade za obrtnike, katere hoče na to napeljati, da bi se sami svoje zadeve uravnali po lepem, mirnem potu in ne klicali gosposke na pomoč; kajti že star pregovor pravi: Pomagaj si sam in Bog ti bo pomagal.

č) Pravila pomočniškega zbora.

Glejte, kako daleč sega nova obrtna postava v podrobne zadeve rokodelcev. Če se kdo čudi, da se rokodelci in kmetje pozivajo v razna posvetovanja, čuditi se bo moral še bolj temu, da postava sama dopušča in da še celó želi, da se pomočniki tudi o svojih zadevah posvetujejo. Tudi za take zборе so izdana posebna pravila, v katerih je navedeno, o čemur naj se pomočniki posvetujejo pri svojih zborih, namreč o tem kako se je zmeniti gledé dela in plačila z gospodarji, kako je skrbeti za potrebna prenočišča rokodelska itd. Ti zbori pomočnikov volijo nekaj svojih zastopnikov v glavni zbor zadruge gospodarjev, v razsodniški odbor in v odbor, ki ima na skrbi bolniško blagajnico. Volijo pa še svojega načelnika z odborniki vred. V občje je torej pri vseh teh zborih vse polno volitev. Pri tem daje postava veliko svobode rokodelcem, kakor drugim omikanim možem. Skoro gotovo pa postava želi, da bi se ravno pri tacih zborovanjih rokodelci še bolje omikali, kakor so se ravno v zborih

zelo izobrazili razni drugi stanovi, uradniki, učitelji, duhovniki in še drugi.

Kupčijska in obrtniška zbornica v Gorici.

Da bi v to zbornico prišlo tudi primerno število Slovencev, prireja uredništvo „Primorca“ natančen imenik vseh trgovcev in obrtnikov v Gorici in v slov. delu te dežele. Iz tega imenika si izpiše vse take, ki imajo volilno pravico, in ko bodo razpostavljeni imeniki volilcev za prihodnjo volitev, bo njega skrb, da bodo vsi upisani. Potem se bode primerjalo, koliko je naših in koliko nasprotnih volilcev, ter na tej podlagi pričel boj že prihodnjič, če tudi morebiti ne bo še upanja na zmago. Toda na tak način se začne boj na najzanesljivejši podlagi, na kateri se mora prej ali slej posrečiti zaželjeni uspeh.

Koliko je slovenskih trgovcev in obrtnikov z volilno pravico po tem imeniku, o tem naj sledi za danes skupno poročilo za cele okraje.

Goriški okraj ima 607 trgovcev in obrtnikov, ki plačujejo davek ali takozvano patento — in od teh jih ima volilno pravico le 95, kajti 303 jih plačuje le po 2 gld. 10 kr., 210 pa po 2 gld. 62 $\frac{1}{2}$ kr. čiste erarne pridobnine. Ker pa sme voliti le oni, ki plača najmanj 3 gld., tako vsi ti nimajo volilne pravice. — Štiriintrideset trgovcev in obrtnikov plačuje po gld. 3:15, edenindvajset po 4:20, dvajset po 5:25, sedem po 8:40, trije po 10:50, eden 15:75, dva po 21 gld., dva po 26:25, eden 31:50, trije po 42 in podgorska papirnica 1260 gld. — Volilci brez papirnice plačujejo le 662 gld. 35 kr. čistega davka, dočim nevolilci pačajo 987 gld. 55 kr. — Tu je jasen dokaz, da ogromna večina trgovcev in obrtnikov nima volilne pravice, dasi plačujejo več davka nego dosedanji volilci.

Kanalski okraj ima 187 trgovcev in obrtnikov, ki plačujejo patento, in sicer: 128 jih plačuje po gld. 2:10, petintrideset po 2:62 $\frac{1}{2}$, deset po 3:15, osem po 4:20, in še pet višjih vrst davka po eden obrtnik. Prvi dve vrsti obsegata nevolilce, ki plačujejo 360 gld. 67 $\frac{1}{2}$ kr. davka, dočim plačuje triindvajset volilcev le 117 gld. 60 kr. davka. V tem okraju je torej zopet ogromna večina trgovcev in obrtnikov, ki nimajo volilne pravice, dasi plačujejo trikrat več davka nego volilci.

V tolminskem okraju je 381 trgovcev in obrtnikov in med temi le štiriintrideset volilcev; nevolilci plačajo 729 gld. 75 kr. čiste erarne

pridobnine, volilci pa le ubornih 190 gld. 30 kr. Tudi tu je torej očitna krivica, ki se godi ogromni večini trgovcev in obrtnikov. Najmanjšo pridobnino 2 gld. 10 kr. plačuje 345 trgovcev in obrtnikov; po 2 gld. 62 $\frac{1}{2}$ kr. plačujeta le dva; deset jih plačuje po gld. 3:15, štirinajst po 4:40, dva po 5:25, pet po 8:40, po eden pa plačujejo gld. 10:50, 15:75 in 21. —

V komenskem okraju je vseh trgovcev in obrtnikov 242 in med temi 57 volilcev.

Drobtine.

(Nov slovenski kipar) bode g. Ivan Cesar iz Mozirja, ki se zdaj uči na umetno obrtni šoli na Dunaji. Njegova pričetna dela so pohvalili razni dunajski časopisi, kar je vse pohvalno omenjal z njegovimi deli vred tudi „Ljubljanski Zvon“.

(Novi peresniki,) prav za prav novi luski za peresnike (železica — Hülsen für Federhalter) se dobé v peresni tovarni Heintze & Blanckertz v Berlinu (N. O. Georgenkirch-Strasse 44.) Po zunanosti ni na njih nič novega videti, ali če si jih na tanko ogleduje in poskuša, kako so fabricirani, takoj se človek prepriča, da so to najtrši in najtrpežnejši peresniki, kar jih je fabricacija v tej stroki med svet poslala. Luski so iz močne jeklene ploščevine in mej seboj trdno spojeni po posebnem patentiranem načinu, katerega pa ne moremo tu obširno opisavati. Po tem načinu se razne kovine lahko porabijo za držala z neodprtimi luski, in ne samo medenina. Luski teh peresnikov so kaj lepi in ne porumené.

(Nova imenitna iznajdba.) Znano je, kako velikanske iznajdbe je napravil ameriški umetnik v elektriki Edison. Toda v najnovejšem času hoté ga prekositi. Kmalu po iznajdbi brzojava

izumili so telefon in sedaj nam prihaja iz prek-morske Amerike glas, da so izumeli „telautograf“ to je brzjavu podobni stroj, kateri pa bode različno od njega črke in poteze prav tako narisal na cilju, kakor jih je odpošiljatelj napisal. Razumevno je, da je to velike važnosti, kajti dosedaj niso se mogli lastnoročni rokopisi in podpisi brzjavnim potem naznanjati. Nova iznajdba je jako jednostavna, dasi je izumitelj Američan Elisa Gray deloval celih 6 let na njej. Odpošiljatelj napiše s svinčnikom na pismeno polo, priprava na cilju pa isto s tinto. Razume se, da se priprava lahko spravi v zvezo s pisalnim aparatom, tako da postane ta iznajdba s časom jako imenitna. Iznajdbo so odkupili podjetniki in bodo skušali brzjav ž njo zvezati.

(Parnoelektrična lokomotiva.) Francoski inženir Demerliac je izumil lokomotivo, katero gonita ob enem par in elektrika. S to lokomotivo je dosegel hitrost 150 kilometrov v jedni uri.

(Stavbeni kamni iz stekla.) Amerikanci steklo za marsikaj rabijo, kar se nam v Evropi zdi jako čudno. Tako delajo mej drugim tudi kolesa za železniške vagone iz stekla. Zadnji čas so pa začeli delati tudi stavbeno kamenje iz stekla. V Čikagu so že več hiš sezidali iz takega gradiva. Namesto postekljene opeke jeli so rabiti opeko iz stekla. Tak. opeki ne škoduje vlaga in mraz. Da pa opeka ni pretežka, narejajo jo po sredi otlo. Posebno zdrave pa hiše iz takih opek niso, ker zrak njih sten ne prešine. Zračno kroženje skozi steno pa jako pospešuje zdravje, kakor so pokazale skušnje.

(Poraba platine.) Udeleženi krogi se že bojé, da bode jelo primankovati platine, ker se je vedno več porabi. Posebno gre veliko platine, odkar so se vpeljale ektrične žareče svetilnice. Lani se je platine porabilo v ta namen 82.000 unč, dočim se je pred desetimi leti še jako malo te kovine porabilo. Zatorej se je pa cena platini podvojila. Poleg tega se jako veliko platine porabi v kemični industriji in za zobnotehnične namene in sicer v prvo svrhu 80.000, v drugo pa blizu 60.000 unč. Največ platine se dobi v Rusiji, kacic 4000 kilogramov na leto, nadalje jo dobivajo tudi v Zjedinjenih državah in Mehiki.

(Razstava motorjev.) S prvim dnem avgusta se je otvorila v Opavi razstava motorjev za malo obrt. Razstavljeni so parni, plinovi, petrolejski

in električni motorji. Poslednji so združeni z električno lučjo, tako da se ž njimi lahko dela po noči. Ker so motorni stroji postali velikega pomena za malo obrt in je brez njih pri mnogih obrtih že konkurenca nemogoča, je ta razstava jako zanimiva.

(Izvoz dražih kovin iz Mehike.) Kacega pomena je srebrno vprašanje za Mehiko, razvidi se iz tega, koliko se je dražih kovin lani izvozilo iz te države. Izvozilo se je srebrnega denarja za 26.587.376 mehikanskih dolarjev, srebrnih rud za 10.478.264, srebra v kosih za 6.559.671, srebra, ki ima žveplo v sebi, za 1.458.095, svinca v katerem je srebro, za 1.457.878, srebra z zlatom pomešanega za 1.294.087, zlata v kosih za 751.408, bakra, v katerem je srebro, za 317.243, kovanega mehikanskega zlata za 175.524, tujih srebrnih denarjev za 97.885, tujih zlatih denarjev za 33.684, zlatih rudnin za 31.218, srebrnih odpadkov za 3900 mehikanskih dolarjev.

(Srebro na Kitajskem.) V pokrajini Tayenshan na Kitajskem so zasledili velike srebrne rudnike.

(Dobava opravnih in oblačilnih predmetov.) Državno vojno ministerstvo namerava si za l. 1894 potreščino raznih oblačilnih in opravnih predmetov za vojsko zagotoviti potom splošne konkurence. Mej dobavnimi predmeti so mej drugim: Kožušni ovratniki in kožušne podlage za dragonske kožuhe in kožušne ulanke, čevlji iz klobučevine, čake za pešče, klobuki za lovce, fesi, ovratniki, gumbe iz kovine, čopi iz konjske žime, peresni čopi, portepeji za pešče, podkovice, stremena, lopate za pešče, česala, vodne majolike, vojaške čutare, bobenske kože, leseni cveki za čevlje, žreblji za čevlje, sedla, vedra za napajanje, jedilne šalice, jopiči, spodnje hlače, količki za šotore itd. itd. Vsi predmeti morajo biti narejeni po uzorcih, kakoršni so na ogled pri monturnih skladiščih v Brnu, Budimpešti, Gradcu in Kaiser-Ebersdorfu, in jih je proti plačilu tudi možno od tam dobiti. Ponudbe je vložiti do prvega decembra 1893 pri c. in kr. državnem vojnem ministerstvu. Podrobnosti poizvedo se v pisarni trgovske in obrtniške zbornice v Ljubljani.

(Bele rokovice iz jelenovine) se operó v vodi kot platno. Bati se ni, če se izožijo, ker se lahko raztegnejo, kadar se pusušé. Z drgnenjem v rokah in z valjanjem v perilu se zopet zmeče, če so bile morda trde postale.